

RAFAEL CATARDI, POETA DE L'ALGUER

L'objectiu d'aquesta comunicació és recordar, revisar i donar a conèixer als estudiosos europeus, als 35 anys de la seva mort, la poesia de Rafael Catardi, un dels poetes rellevants de la ciutat sarda de l'Alguer. Rafael Catardi i Arca nasqué a l'Alguer el 26 de novembre de 1892, aquella dècada prodigiosa de naixements d'escriptors catalans. Morí a la mateixa ciutat el 19 de juny de 1974.

El seu llibre més emblemàtic de poemes propis (sembla que l'únic) és el que porta per títol *Rimes alguereses* i, com a subtítol, *Poesies en vernacle alguerès*. Conté un pròleg d'Antoni Oliva i una presentació concisa de l'autor «Als meus amics catalans». Fou publicat per l'editorial Barcino l'any 1971, tres anys abans de la seva mort (veg. Catardi 1971b). Segons les bibliografies consultades, el mateix any fou publicat a l'Alguer, per l'editorial La Celere, un altre volum amb els mateixos poemes, però amb ortografia més adequada a la fonètica algueresa, titulat *Rimas algaresas* —llibre que no hem pogut consultar.

L'obra (en ortografia bastant normalitzada), de format reduït i de 130 pàgines, és editada amb cura: conté 36 composicions curtes, que oscil·len entre els 12 i els 39 versos, excepte una de 62 i una altra de 124, que fan un total de 485 versos; totes van dedicades a algú i porten notes a peu de pàgina, amb explicacions i glossari de mots algueresos. El llibre inclou, a més, 7 imatges, 8 fragments musicats de sengles poemes, i, així mateix, hi trobem la transcripció fonètica algueresa de 8 poemes.

I. PROPÒSIT DEL POETA

El principal propòsit esmentat per l'autor és «documentar l'actual estat de la parla catalana de l'Alguer», és a dir, actual de 1971 i, en segon lloc, el «possible interès poètic, gran o petit que sigui». Així doncs, de les dades anteriors sembla deduir-se que Catardi no va pretendre ser considerat un «poeta en majúscula». Són paraules seves: «Jo no escric per collir rams de llorer, sinó per

un sentiment d'afecte a la nostra Alguer». Simplement, entre les seves múltiples activitats (les podem constatar a la bibliografia), va escriure poemes. Va voler deixar als amics catalans una obra curta en extensió, i igualment curta en el temps, ja que tots els poemes (datats amb mes i any) foren escrits entre 1945 i 1965, o sia, irregularment repartits entre els 52 anys i els 74 del poeta. Tot i així, en aquests cinc-cents versos aconseguix *crear un món poètic propi* i ben definit, un món que intentarem retratar en aquesta comunicació.

Hem classificat els poemes catardians en set temes, que anirem repassant un per un. Finalment, farem una recapitulació global.

1. *Primer tema: poemes dedicats a la ciutat de l'Alguer*

Són tres poemes que lloen la ciutat on va néixer i va viure (el clima, l'agricultura, la pesca...). Esmenten breument episodis de la història de la ciutat i, alhora, manifesten l'afecte que hi sent. En el primer, «Bona gent», l'autor inicia les seves referències mitològiques romanes, partint de la toponímia, puix que, tocant al port, existeix un promontori que els antics anomenaven *Nymphaeum promontorium*, i, al nivell del mar, una cova que porta el nom de *Neptú*.

2. *Segon tema: evocació elegíaca de llocs concrets de l'Alguer*

Aquesta agrupació inclou tres poemes, el 4: «Carreronet» (poema dedicat a la seva mare), en el qual ens transporta al carreró on vivia de petit; el 10: «Lo matzem», en què rememora un magatzem de vi que el seu pare i ell visitaven; i el 18, que comenta la soledat de l'església del Santuari de la Mare de Déu de Vallverd, enmig d'una vall del terme municipal. Catardi, en els seus poemes, apareix com un home enyorat del seu poble natal —fos així o no en la realitat. I, quan mira enrere, constata com s'escola el temps.

3. *Tercer tema: personatges de l'Alguer*

Comprèn tres poemes. Els personatges que engloba són populars, treballadors, als quals la vida impedeix qualsevol tipus de superació, de sortida, de la seva classe baixa. El poema 6: «Somi» («Somni»), dedicat a son germà, presenta el treball dur del pescador (ben allunyat, per cert, de la visió que en presenten Tomàs Garcés, Salvat-Papasseit i similars). Exposava com el mariner desitjaria pescar per gust i anar a descansar a la taverna, en companyia dels amics, però, en opinió del poeta, «és somi, on mariner, no hi posis ment; / és carinyo del cor, és dolç engany»; ve a dir: és una il·lusió que no podràs veure realitzada.

L'últim poema de la sèrie, 16: «Txu Terrat», té una enorme força emotiva. El poeta —com veurem que fa altres vegades—, en recordar, s'imagina que les persones difuntes i els ambients antics vénen a compartir el moment amb ell:

Vengut se n'és Nadal. Enguany també,
segut com só al sol a la foguera,
se'n vénen a trobar-me bonament
persones mortes de tant' anys enrera.

La persona que el ve a veure, Salvador Corbia, molt popular a la ciutat, fou un pagès a qui la dissort va colpejar cruelment.

Catardi descriví, en moltes de les seves composicions, desgràcies socials, que el reafirmaven en la seva visió de la Vida, i l'inclinaven a la compassió, com confirma en aquests versos: «[...] la ploma mia la mou / un sentiment de amor i de pietat [...]». Aquest és, doncs, un altre dels motius del poeta per escriure versos.

4. *Quart tema: poemes que tenen com a motiu central algun animal, una mena de bestiarí*

Aquest grup és format per set poemes. D'una manera semblant als personatges que triava el poeta en el tema anterior, també els animals que presenta en el seu original bestiarí tenen la sort adversa i són objecte de la crueltat humana. Repassem-los: dos animals, un cavall (12: «Cavall de carro») i un ase (17: «La festa»), són colpejats i tractats despietadament pels seus amos. Un gos (14: «Lo cutxo») i una gata (19: «La gata») moren de fred, per causa indirecta d'una acció humana. Una cadenera (15: «La cardenera») cau a la trampa de l'home i és tancada en una presó de canya. La «duenya» diu que sentir-la cantar li fa alegria. No em puc estar de comparar aquest poema amb el de Verdguer: «A un rossinyol de Vallvidrera». Una granota inofensiva (20: «La granota») surt a prendre el sol, sense imaginar-se que un minyonàs tindria el malèvol acudit de matar-la a cops de pedra.

Aquesta és la tònica del bestiarí catardià. En general, alguns animals tematitzats pensen, parlen, somien i tenen uns bons sentiments superiors als humans. El poeta imagina que l'esperit dels animals desgraciats ocuparà un lloc a l'univers en forma d'estel: «[...] nel cel, a poc a poc / preparant-se la pau de la nitada, / una estrella llüia anticipada» (poema 20).

Com podem observar, doncs, el bestiarí catardià és diferent dels més popularitzats entre nosaltres: els de Bertrana, Carner i Pere Quart. Mentre que en aquests l'animal és reduït a una idea, en aquell és inserit en una anècdota concreta. Té més aviat alguns trets propis de les faules.

5. *Cinquè tema: poemes que expressen algun sentiment amorós*

Hi hem inclòs deu poemes, pel que fa a la temàtica amorosa, però que presenten l'estimació de manera diferent: *a)* sis poemes parlen d'alguna anècdota o història amorosa romàntica figuradament real, sovint situada en un *locus amoenus* que recorda poemes del tipus *Le Roman de la Rose*, de Lorris i Meung; *b)* en tres poemes, l'amor és retòric i va enllaçat amb algun símbol, que agafa més protagonisme que el mateix afecte; *c)* en el poema final del grup i del llibre, l'estimació sembla que adquireix un valor universal. Vegem-ho amb més detall.

a) Aquest és el jardí, escenari del poema 3: «Rosa vermella»:

La rosa que t'he dat era vermella,
i en cada fulla un any hi havia de vida;
al jardí del meu somí era florida,
rosa de cada rosa la més bella.

En cinc poemes del mateix grup, la rosa de l'amor porta espines o, més explícitament, l'amor va acompanyat del desamor o, si més no, és fràgil. Tanmateix, l'experiència deixa dolços records. Cap poema no mostra un amor compartit, durable i satisfactori, ni en la pau de la llar ni en la compenetració dels amants malgrat una vida atzarosa, com els protagonistes d'*I promessi sposi* de Manzoni.

És molt il·lustratiu el poema 31: «Eternament», que expressa el parer del poeta, malgrat la passió compartida dels enamorats. Aquí el jardí és substituït per la platja. La noia, en un efluvi d'efusió, escriu damunt la sorra «Eternament». Però ve una onada inflada i esborra la inscripció, i acaba:

[...] i aont un cor hi havia
de amor i de esperança
eternament encés,
¿cosa ha deixat?... Arrés! [no-res]

Catardi ens mostra, en els poemes anteriors, un sentiment amorós tendre, una mica candorós en la seva simplicitat i en la vestimenta d'imatges; tot i que, examinant-lo bé, és realista i no peca d'ingenu.

b) Pel que fa a l'amor retòric de les altres tres poesies (33: «Lo missatge de la nimfa», 34: «Brindis a la Reïna», 35: «La rama de coral»), el poeta, seguint l'estil de certs trobadors occitans, revesteix les composicions amb un llenguatge més barroc, més alambinat. Aquestes cançons van dedicades a les reïnes de la festa dels Jocs Florals celebrats a València els anys 1962 i 1963.

c) El poema 36: «Cor meu!» és dedicat a Elisabet Oliveres, i sembla que el poema s'adreça a ella, ja que és escrit en forma de missatge personal en 2a per-

sona, amb els adjectius en femení. Encara que sigui així, el fet que es trobi al final del recull pot admetre una interpretació sinecdòquica i aplicar-se a qual-sevol lector, com si l'autor, un cop finat, volgués demostrar-nos la seva estimació. La primera estrofa fa:

Quan sola sola caminant pel bosc,
a un punt t'aturaràs malinconiosa,
la carícia del vent entre les fulles
per a mi te dirà: —Cor meu, cor meu!—

Aquesta és la nostra interpretació: quan estiguis trista, el vent, en nom meu, et dirà «estimada».

6. Sisè tema: poemes amb contingut religiós

Seria més exacte parlar de poemes amb contingut catòlic. Hi agrupem tres poemes. El 13: «Divendres Sant» és escrit en forma de diàleg entre un «ignorant» i la Mare de Déu. El 26: «Flor d'esperança» fou inclòs en el recull titulat *Corona literària oferta a la Mare de Déu de Montserrat*. És un apòstrofe o oració, que manifesta el dolor que ella (la Mare de Déu) té per causa dels seus fills dispersats «pel món, per mar, per terres llunyes». Li demana: «porta'l un raig de llum, al cor de l'exiliat! / Un fil hi ha d'esperança ...». El 30: «Mística Aurora» és així mateix una lloa i alhora una invocació a l'«altíssim Senyor».

No són poemes denotatius ni apologètics: es tracta d'expansions del sentiment religiós del jo poètic, que apareixen també, ci i lla, en altres versos.

7. Setè tema: composicions que aporten reflexions sobre la Vida

Algunes composicions incloses en aquest capítol podrien també, per raó de l'assumpte que mostren, ser incorporades en algun altre. El tret que ha fet que ens inclinéssim per agrupar-les en un tema específic ha estat el vessant metafísic o, dit d'una altra manera, les reflexions sobre la Vida i la Mort que incorporen, que els donen un caire de «llició». El seu aspecte sapiencial, emperò, el recollirem a la recapitulació, juntament amb les dades extretes d'altres poemes.

El 8: «Nit estrellada» presenta la vida sota el motiu de la barca i és parcialment dialogat. La mena de sirventès que és el 24: «Meditacions» ens fa partícips, en un llenguatge impressionista, ple d'allusions, imatges i anacoluts, d'un esdeveniment històric patètic. Té diversos aspectes en què concentrar els comentaris: un viatge al temps antic a través dels textos escrits, una rebel·lió po-

pular, la substitució generacional, l'ensenyament de tot plegat. Vegem el començament del text poètic:

Somis, vanes quimeres... i en tant s'està fent nit!
 Nel silenci pensós del meu rocó de pau
 ara davalla l'ombra... D'aqueix paper engroguit
 davalla 'l pensament per les escales negres
 del temps...

Hem d'endevinar moltes coses, perquè el text només insinua. La nostra interpretació és aquesta: l'estudiós, l'historiador, es troba al seu estudi, mentre «s'està fent nit». Té un paper esgrogueït a les mans, que explica un fet històric. Potser un de 1821, en què el poble es revoltà, com a conseqüència de la fam. Ell es trasllada, de pensament, cap a l'època que el document explicita, i se situa enmig dels barons del rei i del poble, que ha sortit al carrer per protestar per una llei que no entén. Del poble delirant «s'alcen les esperances com a llengües de foc». Els barons del rei, en canvi i en contrast, estan immòbils com estàtues. El text no ens diu què passa, sinó el resultat de la confrontació: «deixen roses de sang i miserandes creus». Deduïm que la rebel·lió ha estat esclafada a sang i foc.

La veu expositora torna al document escrit que va motivar el poema, redactat probablement pels «homes del rei», document que no reflecteix els fets, sinó que

Deixa quatre paraules de tinta ja esvanida
 la passió que enceneva foguerades de vida.
 Tota gent morta, aigua que no mou més la roda,
 desfeta ja en arrés. L'honor, lo clar consell,
 la supèrbia, la fe, la voluntat de ferro...
 de tot això no resta que aquest olor d'encerro.

Ara ens expliquem per què el poeta no esmenta què va passar després de la rebel·lió: perquè probablement el document no ho explicita. És una aguda reflexió sobre la falsedat de molts atestats històrics, sobretot si són escrits pels vencedors, i la correcta manera d'interpretar-los, llegint entre línies. El poema que acabem de comentar, i també el 28 i el 32, que enfoquem tot seguit, són els més antològics, a parer nostre, ja que donen la talla de l'escriptor, si aquest hagués volgut consagrar la seva vida a la poesia.

El poema 24 fou publicat, sol, uns anys abans (Catardi 1957: 21-24), i és dedicat «als meus soldats de la gloriosa Brigada Sassari», que ell comandava com a capità. És l'única al·lusió explícita a la seva vida professional que hi ha a les *Rimes alguereses*.

El poema 27: «La rosa del poeta» és un homenatge a dues persones que

van actuar a favor de la cultura catalana, Francesc Matheu (Catalunya) i Ramon Clavellet (l'Alguer), esmentats amb els seus noms en el text. I comenta: «l'abril està acostant-se», que té un sentit similar al poema «Inici de càntic en el temple», d'Espriu. I conclou: «Alta respén la nit. Nel gran silenci / canta en la rosa la tua dolça veu, / Poeta!».

En el poema més llarg del recull, el 28: «Les hores», la veu lírica suposa que es troba prop de l'acabament de la vida, i en repassa algunes etapes seguint el curs del dia. L'inici té un to grandiloqüent, teatral, que recorda Ingmar Bergman, Buñuel i algunes escenes que el Dr. Hauf (2009) va explicar en la seva ponència. Vegem un fragment de la personificació de les Hores, una mena d'etopeia:

Del fondal de la Nit a poc a poc,
totes de gran mantell acugudades,
en lenta processó vénen les Hores.
No fan remor ni mostren mai la cara,
sinó quan les tenim a pit a pit:
la bella fugi; l'altra, pígotada,
no passa mai, no passa mai la mala!

Així van desfilant, davant dels nostres ulls, l'alba, l'aurora, lo maití, lo migdia, la tardeta i la nit, a través del discurs poètic catardià: els treballadors, els pescadors, el carrer que bull de vida, els minyons que van a escola, el record dels finats (el rei En Pere, Andria Dòria), mentre davallen al golf les ombres silencioses de la Nit, i la Bella (Alguer) ix «a flor de l'ona», emporprada pel sol ponent.

Hem deixat per al final el poema 32: «Nymphaeum Promontorium», perquè té unes connotacions prou especials. La narració del poema ens situa en un paisatge eteri; com si una sensibilitat extremada ens transportés fins a una visió, no tan sols onírica, sinó allucinògena.

Heus aquí una possible glossa del poema. «Un dia serà» que tu, la filla del Temps etern, em tocaràs amb la mà gelada. «I me'n davallaré a la marina / lleuger, sense més traves de memòria, / ni puntxes de sentit.» Desfaré l'amarra, i la meua gusseta, lleugera i segura com mai, volarà pel damunt de les onades, contra el mestral. Fora del promontori, navegant d'altura, eixirem per marines de rondalla, vistes fugaçment en somni i en misteri, «puntxant l'albor del temps de la Criació». «Dels negres fontanals de l'horitzo» vénen els monstres sonadors de banya, i flotes de tritons, terror de les sirenes minyonetes. Udolant passen cues de tramuntana o ànimes en pena de pirates penjats als arbres de la nau. «La bòvida del cel ara s'abaixa trista com una manta de mortori.» La ràbia primigènia calciga el golf, genis de les aigües tenebroses, trons, llamps, una remor infernal, «de mil tamburs i torres derrotades». Mentrestant, dormen plàcidament nimfes i fades, i també Neptú a la seva «alcova de cristall»; dorm

«el senyor de les ténèbres, Corró» (el Maligne). «I tu, Nimfa gentil», miraves tanta destrossa i cantaves plorant.

Però, com que les bruixes capritxoses
s'encanten escoltant la dolça nènïa,
la Pau desfà los nuns, lo cel somriu,
i un diadema de sol te fa reïna,
que has tornat l'harmonia a la marina.

Així s'acaba el poema: encara que tot i tothom s'atreveix a abraonar-se damunt el *Mare Nostrum*, el cant de la Nimfa gentil (l'Alguer) torna la pau i l'harmonia a la marina.

II. RECAPITULACIÓ: UN MÓN POÈTIC PROPI

Hem dit en els primers paràgrafs que Rafael Catardi, amb només 36 poemes, havia creat un món poètic propi. Intentaré descriure aquest món.

El món catardià té un suport físic, geogràfic, concret, dintre del qual es desclouen els poemes. Com Moncada té Mequinensa, Catardi té l'Alguer, la Barceloneta, els habitants de la qual són «i catalani di Sardegna». A l'Alguer van adreçades les composicions que hem anat esmentant en el desplegament dels temes. Són constants, a més, les referències a la mar, a la platja, a l'ona, a les sirenes, a l'església, a la nit, a les postes de sol que dauren les pedres de la ciutat, «al poble dispersit», al Neptú de la gruta, a les nimfes del promontori...

III. COMENTARI SINÒPTIC DEL TEXT POÈTIC

Rafael Catardi redacta els seus esplets poètics mitjançant unes composicions curtes, concises, sense paraules inútils, que al·ludeixen alhora que expliquen. Són composicions moltes vegades trimembres: tres estrofes o tres seqüències, semblants a les odes pindàriques. No diríem que el llenguatge és popular, perquè les paraules i les expressions tenen una densitat significativa superior a aquest tipus de poesia. Potser podríem parlar de «trobar leu», en el sentit que no hi ha enunciats rebuscats ni figures críptiques (si n'exceptuem alguna, com les del poema 32). La llengua emprada és controlada, elegant, subtil. Hi fa servir la descripció, la narració (coetània o històrica), l'exposició d'idees, l'expressió de sentiments, el diàleg. Ens hi acompanyen metàfores, personificacions, símbols, alegories, sinèdoques, epífores, alguna hipèrbole..., ben repartides, mai embafoses.

Malgrat que comenta temes quotidians, en cap moment no podem parlar de «poesia realista», perquè hi empelta lirisme, i els seus esbossos transcendeixen l'anècdota concreta i ens remetent a la saviesa antiga. Potser aquest tret és el que admirem més en Catardi. No hi ha símptomes avantguardistes, no s'hi veu cap interès a rompre, ni a descodificar, ni a subvertir l'antiga i la nova usança del llenguatge; al contrari: vol documentar la parla algueresa corrent (veg. § I. «Propòsit del poeta»). Això sí: exposa sense traves les dades de la seva experiència vital, encara que s'apartin dels canons de la tradició. D'aquestes dades en treu una lliçó personal, que coincideix normalment amb els tòpics literaris.

Catardi compon els poemes amb mètrica i rima regulars, adaptades amb una certa flexibilitat. La major part de versos són decasíl·labs. Els restants, tenen combinacions diverses: de 6 síl·labes, de 9, de 10 + 6, de 5 + 8, i versos *martelliani* (o sia, alexandrins). S'hi nota la influència italiana en el fet, entre d'altres, d'escandir com una sola síl·laba un tipus de combinacions vocàliques que en català estàndard en serien dues. Així separaria les síl·labes en els versos següents:

La ba-dia de les bo-nes a-nya-des (9 síl·labes)
no hihaas-tèr-gio que pu-guía-qui-pir (9 síl·labes)

Per insuficiència d'espai, prescindim de mostrar cap altre fenomen estilístic i idiomàtic.

IV. REFLEXIÓ I APRENENTATGE POÈTIC: LA VIDA

El poeta es presenta sota la figura universal d'*homo viator* ('vianant') i àdhuc d'*emigrant*: «Fa tant' anys que só anat per los camins [...]», «[...] anant pel món en terra forastera». Emigrant, tant ell com el seu poble: «que és dispergit ton poble, que és anguniat d'enyor... Porta'l un raig de llum, al cor de l'exiliat».

Les experiències que la vida ha proporcionat a l'autor, aquest no les presenta directament, revivint-les en el lloc dels fets, intentant que el lector en sigui còmplice, sinó concretades en el seu món poètic, a l'Alguer. Res, per tant, de Guerra Mundial —en la qual fou ferit dues vegades—, res de viatges per Itàlia, res de Somàlia, de la mar Egea, d'Albània, de París, llocs que va trepitjar. Oblit d'un passat d'honors i d'amargors: només l'Alguer, sempre l'Alguer.

Davant del món alguerès, que per a ell representa el món en general, el poeta se situa com un *observador*; es mira la Vida a una certa distància. La seva actitud respon una mica a aquells versos espriuans: «He mirat aquesta terra». Seguint un símil de James/Stevenson (2000: 87), podem dir que l'escriptor Catardi no es presenta despullat davant dels ulls lectors, sinó vestit; no pas amb

vestits sumptuosos, extremats de formes i de colors, no. El vestuari és senzill, tradicional, però de tons càlids i de confecció acurada.

Tan observador és, el personatge, que ni tan sols *ell mateix* no es col·loca, normalment, com a subjecte poètic, al centre de la composició. Els poemes solen tenir un objecte extern destacat (una persona, un lloc, un animal), que actua com a nucli, i l'aportació personal (records, experiències), el poeta la deixa anar entremig, en forma aforística.

El poeta contempla la Vida a camp obert, sense reserves ni filtres, no intenta amagar res: es mira el panorama vital amb la màxima veracitat, la seva veracitat. Alguns versos ens el presenten com un sentinella que veu passar una desfilada, com si ell no en formés part. Però tot seguit vénen altres versos que ens fan saber que ell no es col·loca «fora de l'escena»; al contrari, hi participa d'una manera emotiva, intensa, però discreta, conformant-se al destí que relata, sense rebel·lar-s'hi, sense xiscles, sense tremendismes, sense sobreactuació. Davant l'evidència del destí tràgic humà, la seva reacció a voltes sembla pessimista, a voltes, optimista, però sempre és impregnada per una resignació que podríem catalogar de franciscana. Tot ho cobreix amb un mantell de comprensió i amor. Estima les persones i els animals, estima el carrer de la infància, l'ermita, la mar, el poble, el país; estima l'Aurora que porta un raig de llum als cors exiliats.

El poeta, doncs, és un observador implicat, còmplice. Després de mirar, medita, se submergeix en l'experiència vital, s'emociona, comprèn, somia i, finalment, resumeix la seva opinió en una màxima, una reflexió, sovint un tòpic, una veritat universal: allò que ell ha après de la vivència. És aquest, el perfum de la poesia catardiana que espremerem amb més afany.

En un segon estadi, passa de la recepció a l'acció: el poeta *criда*, d'entre els seus records, els personatges o els llocs que li interessin, els passa pel seu pensament, per la imaginació, i ens els ofereix modulats per la seva percepció. Vegem aquest fragment significatiu del poema 28, «Les hores»:

Vós del meu temps passat persones cares,
i ara Sombres gentils; i vós les Fades
de les mies harmonies imaginàries,
corona i cort de solitàries hores [...]
vós pensaments i vós records i somnis,
veniu tots ama mi...

El poeta, doncs, és el *mediador* entre l'episodi que vol reflectir i el poema, el qual ens transforma la realitat segons la personal interpretació. Així doncs, el poeta ha mirat, ha participat, ha cridat els records. Arribats en aquest punt, cal descobrir quina és la seva percepció, la seva opinió, la seva visió de la vida.

Veu que la Vida és un camí tortuós, sembrat de joies i d'espines (però més d'espines), guiat per un Destí implacable (23: «La caminera»): «Cada u venint al món lo té ja escrit, / lo camí que farà a la sua vida...».

Davant del Destí, només hi ha un redós, un lloc de repòs (23:«La caminera»):

Pietat al món no n'hi ha
per qui lo sou distí lo té contrari;
sol enalt al Calvari
blanca una mà li donarà conhort;

Aquesta vida que, malgrat les espines, arribem a estimar, dura poc, *tempus fugit* (10: «Lo matzem»):

Lo temps, passa que passa, n'ha llevat
la flor de cada cosa i la raguina.
Tot n'ha llevat, i quan sigaré mort
ne lleva enrera meu finse 'l record.

Al final, la Vida desemboca en la Mort. Quan llegim afirmacions com aquestes de Catardi, no sembla que les hagi escrit un home d'acció, com ell ha estat, sinó un contemplatiu, com l'autor de l'«Eclesiastès» bíblic, aquell que repeteix incansable «Tot és vanitat de vanitats». Catardi contrasta la vida fútil amb el «temps perpetu» (5: «La rondalla»):

Així com passa 'l bo, passa 'l dia mal;
en aqueix món on tot és farandula [fatuïtat],
contra l'anar del temps perpetu
no apunta [dura] ni contentu ni tristura...

D'una banda, constata el *panta rei* d'Heràclit (25: «La collana»): «Fa tant' anys que só anat per los camins / cercant lo que a la vida mai no torna». Però, de l'altra, observa, en certs afers, l'immobilisme, com quan recorda la rebel·lió popular del poema 24: «Meditacions». El poeta ja sap com acabarà el contenciós perquè: «de quan lo món és món és estat sempre així». Si la vida particular s'acaba, en canvi, les generacions se succeeixen (*ibid.*): «S'alcen generacions noves a la costera, / i floreixen en elles flors de cada manera: / de infinites bondats, de execrandes misèries». Els nostres successors, doncs, veuran unes actituds semblants a les nostres. Sort de l'amor, que omple tota una vida. L'amor és un altre ingredient important (veg. § 5. *Cinquè tema: poemes que expressen algun sentiment amorós*).

Podríem concretar més, podríem afegir-hi més coses, moltes més. Per exemple, podríem buscar influències i afinitats amb altres escriptors. Salvador Oliva en proposa alguns, com és ara Foscolo (Russo 1941: 119-120) o Giacomo

(1909: 6). Del primer, suggerim el poema «A Zacinto», per comparar-lo amb alguna oda catardiana dedicada a l'Alguer; del segon, el poema «Pe la via», que té certes similituds amb alguna composició del bestiar. Podríem també confrontar Catardi amb els companys de la seva generació literària catalana, però cal tenir en compte la peripècia vital i l'ambient en què vivia cadascun d'ells.

V. LITERATURA PERIFÈRICA

Per buscar parentius i discrepàncies entre Catardi i els autors coetanis de la literatura catalana, ens podria servir de guia la distinció repescada per Zaga-jewski (2007), entre el *centre* i la *perifèria*, conceptes que ens poden servir, però adaptant-los al nostre cas. Els autors catalans que van néixer durant la mateixa època que Catardi van buscar i acceptar diverses influències, posseïts per un desig d'estar a l'altura dels temps, d'equiparar-se als autors europeus del moment. Cadascun va pouar les influències d'autors tant catalans com externs: europeus, americans, orientals...; influències des del món medieval als avant-guardismes, d'escriptors i pensadors grecs i romans, bíblics, alemanys, anglo-saxons, hispànics, italians, russos, xinesos, japonesos, etc. A més, per causa de l'exili, molts van viure en contacte amb pobles i cultures exòtiques, que els van deixar també alguna empremta, no solament literària, ans també artística... Catardi, mirat des d'aquí, sembla que vagi pel seu compte. Segurament que no és així. En els seus estudis, devia llegir sobretot literatura italiana, i coneixia, sense cap dubte, autors catalans, a més d'història, folklore, cartografia, etc. La seva cultura traspua en els textos. Malgrat això, pertanyia a un nucli perifèric.

Com també era perifèrica, a mitjan segle xx, la literatura catalana —i provinciana, si voleu. Fins que Verdager i Guimerà no van ser coneguts a Espanya i a Europa, la literatura catalana, de portes enfora, no existia. Després, amb el modernisme, el noucentisme, les avantguardes, no és que Europa la conegués gaire més, però com a mínim, objectivament, els nostres autors van assolir una qualitat que es podia comparar amb els autors europeus. I els catalans ja es començaven a considerar centre d'alguna cosa. Es permetien tractar Europa de tu a tu (això sí, posant-se de puntetes). Per als catalans de la generació del decenni de 1890, hi havia, com hem dit, diversos «centres» de modernitat dels quals empeltar-se.

Catardi (i els autors de la Palmavera), repetim, es trobaven a la perifèria total. Perifèria en relació amb les terres catalanes, amb les quals feia molt poc que s'havia reprès un contacte escadusser. Perifèria en relació amb la cultura italiana de Roma, de la Toscana, del Vèneto, de Sicília, de Nàpols... Sardenya era una illa sempre en guerra, disputada pels genovesos, pels pisans, pels catalans, pels castellans, pels francesos... Després de la unificació d'Itàlia, prou feina tenien els governs de Roma intentant potenciar la cooperació dels antics

ducats i repúbliques, tan diferents i rivals; intentant equilibrar el nord i el sud, etc. Perifèria, doncs, en relació amb la península italiana. Perifèria també en relació amb l'illa de Sardenya, amb Càller al sud, que té la primàcia de l'illa, i Sàsser i altres ciutats amb una població superior a l'Alguer.

Aquesta perifèria s'aprecia més llegint altres poetes algueresos, que recorren molt els començaments de la nostra Renaixença. Però, si ser perifèria no fos complicat, hi hem d'afegir la problemàtica de la multiplicitat de llengües. D'això en parla amb molta agudesia Argenter (1998).

Catardi va tenir una experiència vital (segurament no literària) que, pel que fa a Itàlia, era de «centre» —si bé la vida militar sol ser literàriament perifèrica. Però Catardi, aquesta vida «a l'ull de l'huracà», l'amaga. Se la queda per a ell. No la vol donar a conèixer. Tanmateix, segurament, per causa d'haver «pres cops de vent» com a emigrant a tants destins ha fet que la seva poesia es vegi actualment més moderna, més madura, que la poesia dels altres escriptors més o menys coetanis, de l'Alguer.

En fi, aquests són uns tastets, breus, de la poètica de Catardi, que he tingut el goig oferir-vos.

JOAN PRATS SOBREPÈRE

BIBLIOGRAFIA (REDUÏDA)

- Argenter 1998: Joan A. ARGENTER, «Comunitat perifèrica local, llengua tradicional i invisibilitat del centre», *Revista de l'Alguer*, 9, 127-136.
- Bruguera 1978: Jordi BRUGUERA, «El català a Sardenya», separata de *Jornades del CIEMEN*, 2a. (*Abadia de Cuixà, 16-22 agost 1967*), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Català i Roca 1957: Pere CATALÀ I ROCA, *Invitació a l'Alguer actual*, Palma de Mallorca, Moll.
- 1994: Pere CATALÀ I ROCA, «Rafael Catardi, vint anys després», *Avui*, 18 de juny.
- Catardi 1957: Rafael CATARDI, «Meditacions», dins Joan Serra i Gasulla (ed.), *Els autors dels ocells de paper*, xv, [Barcelona], Editex.
- 1960: Rafael CATARDI (ed.), *Cançoner musical de líriques alguereses*, l'Alguer, Gallizi, a cura de l'Azienda Autonoma di Soggiorno e Turismo.
- 1964: Rafael CATARDI, *Matteo Luigi Simon e la crisi politica dell'Isola di Sardegna (1793-1796)*, l'Alguer, La Celere.
- 1970: Rafael CATARDI, *L'Ordine de N. S. della Mercede in Alghero*, Càller, SocietÀ Poligrafica Sarda.
- 1971a: Rafael CATARDI, *Rimas algaresas*, l'Alguer, La Celere.
- 1971b: Rafael CATARDI, *Rimes alguereses*, Barcelona, Barcino.
- Garcés 1996: Tomàs GARCÉS, «Crònica del retrobament», *L'Alguer. Periòdic Alguerès*, 46.
- Geis 1983: Mn. Camil GEIS, «Rafael Catardi i Arca», *Quadern de les Arts i de les Lletres de Sabadell*, 33 (març-abril), 310-311.
- Giacomo 1909: Salvatore DI GIACOMO, *Poesie. Raccolta completa con note e glossario*, 2a ed., Nàpols, Ricciardi.

- Hauf 2009: Albert G. HAUF, «“Com si hi fóssiu presents”, de la lectura-pintura al teatre imaginari», publicat en el volum II d'aquestes Actes.
- Ibba 2004: Joan IBBA, *Bibliografia algueresa*, l'Alguer, El Sole.
- IEC 2003: INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, *El català de l'Alguer: un model d'àmbit restringit*, Barcelona, IEC [consulta en línia: <http://www.iecat.net/institucio/seccions/Filologica/pdf/CatalaALGUER.pdf>].
- James / Stevenson 2000: Henry JAMES / Robert Louis STEVENSON, *Crònica de una amistad*, Madrid, Hiperión.
- Jocs 1963: *Jocs Florals de la Llengua Catalana. L'Alguer, 1961*, Mèxic, Patronat dels Jocs Florals.
- Montesano 1956: Osvaldo MONTESANO, *Alghero: Barcelonèta: un lembo di Catalogna in Sardegna*, Càller, Società Editoriale Italiana.
- Nughes 1989: Antoni NUGHES, «Una testimoniança de amor per la nostra llengua», *L'Alguer. Periòdic Alguerès*, 2.
- Pagès i Mercader 1957: Manuel PAGÈS I MERCADER, *Crònica descriptiva d'Alguer. Una ciutat catalana a Itàlia (Illa de Sardenya)*, Girona, Indústries Litogràfiques.
- Revista de l'Alguer. Revista de l'Alguer. Anuari acadèmic i de cultura catalana*, dirigida per Rafael Caria, l'Alguer, Centre de Recerca i Documentació «Eduard Toda».
- Russo 1941: Luigi Russo (ed.), Hugo Foscolo, *Prose e poesie*, Florència, Sansoni.
- Scanu 1964 [1962]: Pasquale SCANU, «Alghero e la Catalogna», dins id., *Saggio di storia e di letteratura popolare algherese*, 2a ed. revisada i ampliada, Càller, Editrice Sarda.
- Strubell i Trueta 1991: Miquel STRUBELL I TRUETA, «La supervivència de les comunitats lingüístiques petites». *Revista de l'Alguer*, 1.
- Toda 1888: Eduard TODA, *Un poble català d'Itàlia: l'Alguer*, Barcelona, Impremta La Renai-xença.
- Tramontane* 1961: *Tramontane. Revue mensuelle du Roussillon*, núm. extraordinari dedicat al Retrobament d'Alguer, Perpinyà.
- Zagajewski 2007: Adam ZAGAJEWSKI, *El centre no resisteix*, Barcelona, PEN Català.